

Norman J. G. Pounds: Political Geography

Mc GRAW — HILL BOOK Company, New York 1963.

Radovan Pavić

Djelo J. G. Poundsa, profesora geografije na Indiana University, USA, jedno je od najnovijih djela geopolitičke literature. Ono je rezultat ponovnog javljanja jačeg interesa za razmatranje i shvaćanje povezanosti koje postoje između složenih geografskih uvjeta i države kao osnovne teritorijalne jedinice kako je promatra politička geografija.

Knjiga ima karakter udžbenika i namijenjena je prvenstveno studentima. Ovaj udžbenički karakter knjige pokazuje i razvijenost ove političke discipline, budući da je ona već dostigla nivo rezimiranih i prihvaćenih znanja i gledanja, što je osnovno za stvaranje jednog udžbenika. Ujedno knjiga dobro ilustrira i potrebu opće kulture i interdisciplinarnih dopunjavanja, budući da materija političke geografije zahtijeva od čitaoca poznavanje i shvaćanje osnovnih principa ekonomike, političke teorije, sociologije, historije i prirodnih nauka.

Izlaganje materije ima općeniti i problematski karakter s primjerima iz čitavog svijeta, što pokazuje da je postignut i nivo teoretskog uopćavanja.

Definirajući političku geografiju kao studij promjena i ovisnosti političkih fenomena o raznolikostima i povezanosti (interakcijom) s različitim osobinama na zemljinoj površini, autor prije svega razmatra državu kao osnovnu prostornu jedinicu.

Već Strabon ističe da »u studiju geografije mi se ne zanimamo samo za oblik i dimenzije država, nego također... za njihov međusobni položaj«. Prostornom (geopolitičkom) položaju, granicama država, zonama sukoba, tampon-državama itd. autor posvećuje naročitu pažnju.

Veliko značenje ima i oblik državnog teritorija kao i karakter njegovih granica, koje su nastale kao rezultat svagdje drugačijih kriterija — historijskih, prirodnih i drugih. Prilikom klasifikacija granica autor donosi niz ilustrativnih primjera. Posebno zanimljivi crteži prikazuju npr. dugotrajnost pojedinih granica (u Evropi) ili ističu značenje obalnog mora budući da vrlo mali broj država u svijetu nema izlaska na more.

U razmatranju stanovništva autor ističe njegove osobine relevantne za političke odnose kao npr. broj stanovnika i relativnu gustoću u vezi mogućih vojničkih kapaciteta, ekspanzionističkih težnji itd., ali u tom poglavlju zapravo nije otišao dalje od primijenjene antropogeografije, što se međutim ne može uzeti kao značajan nedostatak. Također i obrada sirovinske baze kao važnog faktora moći pojedinih država predstavlja u suštini samo dobar izbor iz elemenata opće ekonomske geografije.

Posebno poglavlje posvećeno je glavnim gradovima i tradicionalnim historijskim jezgrama (core regions) pojedinih država, iz kojih je išlo njihovo širenje. Naročito su razrađeni primjeri Švicarske, Poljske, Francuske, Vel. Britanije i Rusije. Širenje državnog teritorija nužno izaziva sukobe, a polaganje prava na određena područja ovisi o različitim kriterijima. Gušće naseljeni prostori izazivaju veće probleme (Evropa) nego pusta prostranstva, koja međutim dobivaju sve veće značenje (polarni krajevi). Otvaranje izlaza na more uvijek je bio jedan od najvažnijih ciljeva pojedinih država, a

također i izvor sukoba ili složene diplomatske aktivnosti. Za smanjenje napetosti u zonama potencijalnih sukoba velike sile često garantiraju sigurnost tampon-država.

Uloga glavnog grada ne ograničava se samo na njegove političke i administrativno-upravne funkcije, nego su ti gradovi obično i najjači gospodarski centri zemlje, a značajni su i kao simboli države i nacije (značenje Varšave za Poljake itd.).

Podjela na manje prostorne (administrativne) jedinice unutar države važan je objekt autorova izlaganja u jednom od najopsežnijih poglavlja koje se odnosi na vrste i uzroke postanka različitih administrativno-teritorijalnih podjela. Svaka pa i najmanja teritorijalna jedinica mora biti bar toliko velika i imati toliki broj stanovnika i takve gospodarske izvore da može izvršavati određene funkcije koje joj pripadaju u skladu s njezinim položajem u hijerarhiji administrativnih cjelina.

U domenu političke geografije ulazi također i niz ekonomskih elemenata. Tako npr. kretanje svjetskih robnih tokova postaje naročito osjetljivo u moreuzima, a snabdijevanje sirovinama postaje problematično ako njihov dovoz bitno ovisi o političkim odnosima i stepenu pravne sigurnosti u susjednim državama (problem prekida rada naftovoda). I korištenje riječnih tokova može biti važan uzrok međunarodnog razumijevanja ili nerazumijevanja. Nerazumijevanja između Indije i Pakistana oko Kašmira imaju u svojoj osnovi i probleme oko korištenja vode za natapanje, a slični su i problemi između Sudana i Egipta.

Neka od posebnih poglavlja (politička geografija međunarodnih odnosa, kolonije i kolonijalizam i nerazvijene zemlje), iako donose materiju koja može biti na poseban način i predmet političke geografije, u suštini izlažu sadržaj koji se može naći ne samo u drugim geografskim publikacijama, nego i u djelima drugih ekonomskih i političkih nauka.

Kao ilustraciju svojih gledanja autor iznosi konkretne primjere iz čitavog svijeta pri čemu mu se ne može poreći ne samo poznavanje, nego i objektivnost, iako u detaljima ima ponekad i nedorečenosti. Na više mjesta uzima se za primjer i Jugoslavija pa su neke nedorečenosti, a i manje pogreške, pronađene i ovdje.

Svako poglavlje popraćeno je i odgovarajućim pregledom literature koja se uglavnom odnosi na englesko jezično područje, i gotovo uvijek na novija djela, iza 1950. godine.

Obilan i sasvim neuobičajen ilustrativni materijal (112 crteža i 165 fotografija) stalno prati autorova izlaganja i ideje. Posebnu vrijednost imaju originalni crteži, iako se može kritizirati oskudnost priloženog teksta, kao i činjenica da su ponekad izostale odgovarajuće legende. U skladu sa suvremenijim gledanjima ilustracije nisu samo dopuna ili pomoćno sredstvo u izlaganju materije, nego čine njezin bitni dio bez kojeg bi ona znatno izgubila na svojoj vrijednosti.

Po svom opsegu, kvaliteti i naročito pregledu ideja knjiga prof. Poundsa može služiti kao jedan od osnovnih udžbenika za opći dio kursa političke geografije.